

MITROPOLITUL SERAFIM

DE TE VOI UITA, IERUSALIME...
sau Ortodoxia trăită în Occident

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2018

Cuprins

Cuvânt înainte	7
Sfântul Duh în Tradiția ortodoxă	11
Spiritualitatea ortodoxă și câteva exemple din Tradiția românească	26
Spiritualitatea ortodoxă și societatea românească în secolul XX	56
Icoana și Spiritualitatea ortodoxă	69
Spiritualitatea ortodoxă – șansa pentru viitorul Europei	81
Spovedania și Împărtășania – câteva gânduri și îndrumări practice	88
Spovedania preoților și credincioșilor în Diaspora	101
Spovedania în viața duhovnicească	109
Rara sau deasa împărtășire?	133
Despre Sfânta Euharistie	148
Despre deasa împărtășire	160
Rugăciunea lui Iisus - inima spiritualității ortodoxe	168
Însemnătatea și practica rugăciunii în Biserica Ortodoxă	183
Maica Domnului în Ortodoxie	195
Sfânta Scriptură în viața monahală	206
Taina Cununiei - Divorțul - Participarea la Sfânta Euharistie	213
Omul și creația	220
Conștiința eclezială	227
Provocările credinței	245
Ce fel de unitate bisericească este posibilă?	261
Fanatismul, păcat împotriva Sfântului Duh	268
Moartea din punctul de vedere al credinței creștine	272

Cuvânt înainte

Titlul acestei cărți mi-a fost inspirat de Psalmul 136, în care Psalmistul, pe malul râului Eufrat, cântă din harfă durerea și nostalgia poporului său ajuns în robia babiloniană (607-538 î.Hr.): „De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea! Să se lipească limba mea de grumazul meu de nu-mi voi aduce aminte de tine, de nu voi pune înaintea Ierusalimul, ca început al bucuriei mele” (versetele 5-6).

Vechiul Testament descrie istoria poporului ales, care este exemplară în multe privințe, pentru toate popoarele. Această istorie începe cu patriarhul Avraam, chemat de Dumnezeu din Mesopotamia în Canaan, Țara Făgăduinței, ca să dea naștere unui popor nou, purtător al credinței într-un singur Dumnezeu, deosebit de celelalte popoare, toate politeiste. Iacov, nepotul său care avea 13 copii, în vremea unei secete prelungite, emigrează cu toată familia (75 de suflete) în Egipt, unde fiul său Iosif, vândut de frații săi, a ajuns, datorită curăției vieții și înțelepciunii sale, guvernator al țării, al doilea după Faraon, regele Egiptului. Dacă în timpul vieții lui Iosif evreii erau ținuți în mare cinste de Faraon, urmașii acestuia au început să-i persecute, punându-i la muncile cele mai grele, de teama de a nu se întări și stăpâni Egiptul. Căci, într-adevăr, evreii se înmulțeau mai mult decât egiptenii, devenind un popor foarte numeros. Din robia egipteană, care a durat 430 de ani, Dumnezeu i-a scos pe evrei prin Moise, care crescuse de copil în casa lui Faraon, dar pe care a părăsit-o, alegând mai bine „să pătimească cu poporul său, decât să se bucure de dulceața cea trecătoare a păcatului” (Evrei 11, 25). Astfel tot poporul a părăsit Egiptul, trecând în chip minunat Marea Roșie și restabilindu-se în

Canaan, de unde plecaseră strămoșii săi. Dar peste ani, din pricina păcatelor, poporul evreu a fost luat în robia babiloniană. Aici a petrecut 70 de ani cu dorul după Templul din Ierusalim, acum distrus, și după pământul natal și mormintele strămoșilor. În această vreme de suferință, Dumnezeu a ridicat în poporul Său proroci care să-l încurajeze și să-l ajute să nu-și piardă credința și nădejdea în izbăvirea lui. Astfel evreii și-au păstrat credința și tradițiile neamului lor chiar și în vremea robiei.

Locul nașterii, limba, credința, ca și tradițiile istorice, religioase și culturale proprii fiecărui neam pun o pecete ontologică, de neșters, pe toți cei ce se nasc în neamul respectiv. Fiecare neam este ca un pom plantat de Dumnezeu într-un anumit loc pe pământ. Iar un pom adânc înrădăcinat în solul său nu poate fi mutat în altă parte decât cu prețul dispariției lui.

Pe noi, românii, Dumnezeu ne-a așezat într-un loc binecuvântat prin frumusețea lui, prin bogățiile pământului și ale subsolului pe care puține popoare le au. Firea românului s-a născut din plămada strămoșilor noștri daci și romani, udată dintru început de Cuvântul Evangheliei, căci ne-am încreștinat odată cu procesul etnogenezei noastre. Credința creștină ne-a format etosul național: românii sunt un popor credincios, pașnic, smerit, blând, inteligent și ospitalier. Ceea ce ne lipsește însă este conștiința unității, precum și sentimentul iubirii de neam și de țară, distruse în mare parte de stăpânirea comunistă. Această lipsă ne-a făcut să părăsim cu milioanele țara și să ne împrăștiem prin lume, unde pericolul pierderii identității de neam și de credință este mare. Așa precum pe evrei în timpul exilului în Egipt și apoi în Babilon i-a salvat credința, tot credința ne va salva și pe noi, românii. Pentru aceasta este important să trăim și noi cu dorul după casa părintească, după cei pe care i-am lăsat în țară, după mormintele părinților și înaintașilor noștri: „De te voi uita Țară, a părinților, uitată să-mi fie dreapta

mea...". Totodată, să fim conștienți că decadenței morale din zilele noastre, din cauza uitării credinței și a alungării firescului din viața oamenilor (să ne gândim numai la ispita distrugerii familiei tradiționale), cu consecințe tragice asupra viitorului nostru și al copiilor noștri, nu îi putem sta împotriva decât prin redescoperirea valorilor credinței creștine pe care Biserica Ortodoxă le propovăduiește cu cea mai mare fidelitate. Datoria noastră, a ortodocșilor stabiliți în Occident, este să trăim Ortodoxia în toată puritatea ei prin legătura permanentă cu Biserica și prin transmiterea ei copiilor noștri. De asemenea, să facem cunoscută credința și celor în mijlocul cărora trăim. Sunt convins că Dumnezeu ne-a presărat peste tot în Europa și în lume pentru ca să fim ca un aluat care dospește și înnoiește lumea din noi și din jurul nostru. Este ceea ce încercăm să facem și noi, de la întemeierea Mitropoliei noastre, în anul 1994.

În cartea de față am adunat o parte din articolele scrise de-a lungul anilor, răspunzând chemării făcute de credincioși ortodocși sau de alți creștini interesați de spiritualitatea ortodoxă. Din experiența de peste 30 de ani trăiți în Occident, am ajuns la concluzia că cei care fac efortul de a cunoaște adâncurile mistice și frumusețea spiritualității ortodoxe se îndrăgostesc de ea și își schimbă viața, integrându-se în Biserică și trăind după toate exigențele ei. Căci Biserica este „stâlpul și temelie adevărului” care ne face liberi. Constat cu mare bucurie cât de mulți tineri descoperă frumusețea Liturghiei și a slujbelor Bisericii noastre, își întemeiază familii pe piatra credinței și fac efortul de a-și crește copiii în duhul Evangheliei.

În prelegerile sau interviurile adunate aici revin ca un leitmotiv câteva elemente-cheie ale spiritualității ortodoxe: rugăciunea făcută cu atenția concentrată în inimă, asceza postului și a unei vieți cumpătate din toate punctele de vedere, lupta împotriva păcatului și pentru despățimire, răbdarea

necazurilor, slujirea semenilor, sinergia sau împreuna lucrare a credinciosului cu harul lui Dumnezeu.

Mă rog Bunului Dumnezeu să deschidă larg inimile celor ce vor citi această carte și să le umple de lumina adevărului Său mântuitor!

Mitropolitul Serafim

Sfântul Duh în Tradiția ortodoxă¹

Introducere

Aș dori să mulțumesc organizatorilor acestei întâlniri internaționale de la Universitatea din Fribourg pentru invitația de a participa cu o contribuție ortodoxă privitoare la tema Conferinței: „Vino, Duhule Sfânt!”. Deja prin rostirea acestor cuvinte în duh de rugăciune ne plasăm sub umbrirea Sfântului Duh. Totuși, la începutul cuvântului meu, aș dori să-L invoc pe Sfântul Duh și prin cea mai populară rugăciune din Tradiția ortodoxă adresată Lui: „Împărate ceresc, Mângâietorule, Duhul Adevărului, Care pretutindena ești și pe toate le plinești, Vistierul bunătăților și Dătătorule de viață, vino și Te sălășluiește întru noi și ne curățește de toată înținăciunea și mântuiește, Bunule, sufletele noastre”.

Zilele acestea încercăm să descriem aici percepția Bisericii noastre despre Sfântul Duh și felul în care Îl „trăim” sau „experimentăm” în Tradițiile noastre duhovnicești. Totuși ne dăm seama că exprimarea noastră este insuficientă și că încercările de sistematizare prezintă pericolul de a ne închide într-o lume conceptuală, abstractă, cu puțin impact asupra vieții concrete. Este pericolul oricărei teologii, sigură de ea însăși, care nu se lasă inspirată continuu de duhul rugăciunii și al ascezei. Tocmai de aceea teologul rus Vladimir Lossky spune că, deși conceptele teologice despre Dumnezeu sunt necesare, totuși, după ce le folosim, trebuie să le minăm

¹ Prelegere susținută în cadrul Congresului internațional *Komm, Heiliger Geist!* (*Vino, Duhule Sfânt!*) organizat de Facultatea de Teologie Catolică a Universității din Fribourg, Elveția, 20 iunie 2017.

pentru a nu-L închide pe Dumnezeu în ele. Absolutizarea conceptelor este un păcat grav, care conduce la certuri teologice. Dogmele devin idoli dacă sunt golate de iubire. „Litera ucide, iar Duhul face viu!” (II Corinteni 3, 6) Pe de altă parte, știm că „Duhul suflă unde vrea” (Ioan 3, 8) și că nimeni nu poate pune limite lucrării Sale. Cu această încredințare îndrăznesc să spun câteva cuvinte despre lucrarea Sfântului Duh în Biserică și în viața credincioșilor, care este atât de importantă, încât, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai Tradiției răsăritene, Sfântul Serafim de Sarov, spune că „scopul vieții creștine este dobândirea Sfântului Duh”.

1. Biserica Duhului Sfânt

Unul dintre marii teologi ai Diasporei ruse, Nikolai Afanasiev, profesor la Institutul „Saint Serge” din Paris († 1966), a sintetizat rezultatul cercetărilor sale în domeniul ecleziologiei într-o carte pe care a intitulat-o *L'Église du Saint Éspirit* (ultima ediție: Cerf, 2002). Cred că nu se putea găsi un titlu mai inspirat decât acesta care să spună într-un cuvânt adevărul fundamental al Ortodoxiei, conștiința ei de a fi Biserica Sfântului Duh. Părintele Afanasiev a ajuns la această concluzie pornind de la constatarea că Biserica veche se înțelegea pe sine ca fiind o comunitate euharistică locală, în frunte cu episcopul, în care se actualizează Biserica universală. Biserica (adunarea credincioșilor) săvârșește Euharistia, iar Euharistia, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului, îi transformă pe credincioși în Biserică („Trupul lui Hristos”). Această transformare tainică este operată de Sfântul Duh, *Euharistia* fiind toată *plină de foc și de Duh*, după expresia Sfântului Efrem Sirul (sec. IV). Se știe importanța pe care creștinii orientali o dau epiclezei euharistice, adică invocării Sfântului Duh peste credincioși și peste darurile de pâine și de vin pentru ca ele să devină Trupul

și Sângele lui Hristos. În Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, epicleza are următorul conținut: „Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească și fără de sânge și Te chemăm, Te rugăm și cu umilință la Tine cădem: trimite Duhul Tău cel Sfânt peste noi și peste aceste Daruri ce sunt puse înainte. Și fă, adică, pâinea aceasta, Cinstit Trupul Hristosului Tău, iar ceea ce este în potirul acesta, Cinstit Sângele Hristosului Tău, prefăcându-le cu Duhul Tău cel Sfânt!”.

De fapt întreaga desfășurare a Liturghiei euharistice este o epicleză continuă care culminează cu sfințirea darurilor și cu *zeon*-ul, apa caldă, simbol al „creдинței pline de Duhul Sfânt”, care se pune în Potir înainte de împărtășire. „De acum înainte – spune Sfântul Efrem – veți mânca Paștile preacurate, neprihănite, o pâine dospită și desăvârșită, frământată și coaptă de Duhul Sfânt și un vin amestecat cu Focul și cu Duhul”².

Biserica este plină de Duhul Sfânt pentru că toate le împlinește Duhul. O stihiră de la Vecernia Rusaliilor spune: „Pe toate le dă Duhul: izvorăște prorocii, sfințește pe preoți, pe cei necărturari i-a învățat înțelepciune, pe pescari teologi i-a arătat, toată rânduiala Bisericii o plinește” (Stihira a 3-a de la Vecernia Mare a Rusaliilor). Rânduiala Tainelor, a ierurgiilor, a Laudelor, toată rugăciunea și lucrarea Bisericii sunt inspi-rate de Sfântul Duh, în toate lucrează Duhul lui Dumnezeu. De aceea, în Tradiția ortodoxă, rugăciunea Bisericii, ca și rugăciunea particulară a credincioșilor, începe întotdeauna cu rugăciunea de invocare a Sfântului Duh, citată mai sus. Prin chemarea Duhului Sfânt la începutul oricărei rugăciuni suntem conștienți că nu noi, cu propriile

² Éphrem, *Sermon sur la Semaine Sainte*, ed. Lamy, *Ephraemi Syri Hymni et Sermones*, vol. I, Malines, 1883, 390 și 418, *apud* Boris Bobrinskoy, *Împărtășirea Sfântului Duh*, traducere de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999, p. 191.

noastre puteri, săvârșim rugăciunea, ci Duhul Însuși Care Se roagă în noi cu suspine negrăite (cf. Romani 8, 26). Tradiția răsăriteană n-a exagerat/amplificat peste măsură niciodată rolul Fiului în detrimentul Duhului, ci a avut în vedere întotdeauna lucrarea comună a Persoanelor Sfintei Treimi. Aproape toate rugăciunile Bisericii, indiferent că sunt adresate Tatălui, sau Fiului, sau Sfântului Duh, Maicii Domnului sau sfinților, se încheie cu o doxologie trinitară. Chiar și Rugăciunea Domnească, *Tatăl nostru*, se încheie cu aceste cuvinte: „Că a Ta este împărăția, și puterea, și slava, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”. Cu doxologie trinitară începe atât Liturgia euharistică, cât și ritualul Sfințelor Taine ale Bisericii: „Bindecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

Un adagiu patristic spune că „toate le lucrează Tatăl, prin Fiul, în Duhul Sfânt”. Aceasta ar fi mișcarea „descendentă” a harului treimic. Există însă și o mișcare „ascendentă” a harului. Despre aceste două mișcări, Sfântul Vasile cel Mare spune: „Drumul cunoașterii lui Dumnezeu pornește de la Duhul cel Unul, prin Fiul cel Unul, la Tatăl cel Unul. Și invers, bunătatea, sfințenia și demnitatea împăratească pornesc de la Tatăl, prin Fiul cel Unul și ajung la Duhul”³. Iar Duhul le împărtășește credincioșilor. Sfântul Duh este purtătorul harului treimic care sfințește toată făptura. „Prin Sfântul Duh izvorăsc izvoarele harului care adapă toată făptura spre rodire de viață”, spune o cântare de la Utrenie (Antifon, glas 4). Tradiția ortodoxă Îl numește pe Tatăl Făcătorul, pe Fiul, Mântuitorul, iar pe Sfântul Duh, Sfințitorul.

³ Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt XVIII*, Migne, *Patrologia Graeca*, vol. 32, col. 153, *PSB*, vol. 12, p. 62.